

УДК 378.147.091.796.85.356.13

ПІДГОТОВКА ДО ЗАСТОСУВАННЯ ФАХІВЦЯМИ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ

Татарін О.В.

Державна прикордонна служба України,
організаційний відділ спортивного комітету

Стаття присвячена обґрунтуванню особливостей та засобів підготовки до застосування заходів фізичного впливу фахівцями прикордонної служби. Автор звертає увагу, що заходи фізичного впливу – це дії прикордонника, що виявляються у застосуванні м'язової сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів та зброї. Метою підготовки до застосування заходів фізичного впливу визначено забезпечення особистої готовності кожного прикордонника до діяльності з охорони та оборони державного кордону, до перенесення фізичних, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях. Основними засобами підготовки до застосування заходів фізичного впливу є комплекс фізичних та морально-психологічних дій які використовуються у різноманітних обставинах та ситуаціях та тісно пов'язані з фізичними вправами. Дії з застосування заходів фізичного впливу використовуються у всіх формах фізичної підготовки: навчальні заняття, ранкова фізична зарядка, спортивно-масова робота, фізичне тренування в процесі навчально-бойової діяльності, самостійне (індивідуальне) фізичне тренування і є невід'ємною частиною фізичного виховання фахівців прикордонної служби.

Ключові слова: фахівці прикордонної служби, заходи фізичного впливу, оперативно-службова діяльність, підготовка до застосування заходів фізичного впливу.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Правове регулювання проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України здійснюється на підставі Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», Закону України «Про Державну прикордонну службу України» (розділ III особовий склад державної прикордонної служби України; розділ V правовий та соціальний захист особового складу державної прикордонної служби України), Положення про проходження громадянами України військової служби в Державній прикордонній службі України, затвердженого Указом Президента України від 29 грудня 2009 року № 1115/2009.

Громадяни, які проходять військову службу в ДПСУ, є військовослужбовцями ДПСУ (далі – військовослужбовці). Окремі військові посади можуть замінюватися цивільними особами на умовах строкового трудового договору. Перелік військових посад, які можуть замінюватися, та порядок їх заміщення цивільними особами, які мають споріднені спеціальності, на умовах строкового трудового договору визначаються Адміністрацією ДПСУ. Оскільки кожен військовослужбовець, обіймаючи певну посаду, виконує обов'язки відповідно того чи іншого фаху, можливим, на нашу думку, буде застосування терміну «фахівці прикордонної служби».

У сучасних умовах виконання фахівцями прикордонної служби завдань оперативно-службової діяльності не можливе без належної готовності до застосування заходів фізичного впливу. Ефективне виконання службових обов'язків фахівцями прикордонної служби прямо залежить від індивідуальної підготовленості до практичного застосування заходів фізичного впливу, що обумовлює актуальність зазначених питань в контексті дослідження змісту навчального процесу в центрах підготовки фахівців Державної служби України (далі – ДПСУ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Різноманітні аспекти фізичної підготовки військових фахівців є в центрі уваги сучасних науковців (О. Гнидюк, С. Жембровський, В. Краснов, М. Линець, А. Мельников, В. Панченко, С. Присяжнюк, О. Старчук) – розвиток окремих фізичних якостей, покращення фізичної підготовленості тощо. Хоча в окремих працях порушується проблема особистої безпеки прикордонників (Р. Сич, А. Чудик, О. Фігура), проблема готовності прикордонників до застосування заходів фізичного впливу в оперативно-службовій діяльності сьогодні ще не стала центром уваги науковців. Тому питання щодо засобів підготовки до застосування фахівцями прикордонної служби заходів фізичного впливу потребують окремого вивчення.

Метою статті є обґрунтування особливостей та засобів підготовки до застосування заходів фізичного впливу фахівцями прикордонної служби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заходи фізичного впливу – це дії прикордонника, що виявляються у застосуванні м'язової сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів та зброї [1].

Для забезпечення особистої безпеки та/або безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших заходів не забезпечує виконання фахівцем прикордонної служби повноважень, покладених на нього законом, він має право згідно чинного законодавства застосовувати заходи фізичного впливу. Але при цьому, навіть у разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на прикордонників обов'язків, і мають зводитись до якнайменшої можливості завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян.

Рішення про застосування заходів фізичного впливу, їх вид та інтенсивність використання приймається кожним прикордонником самостійно, виходячи з ситуації, що склалася. Якщо є підстави для застосування зброї без попередження, прикордонники можуть використовувати будь-які заходи фізичного впливу. За інших обставин застосування заходів фізичного впливу повинен мати оборонний, стримувальний характер, бути спрямованим на здійснення контролю за діями правопорушника.

Оскільки використання заходів фізичного впливу для захисту буде правомірним лише тоді, якщо обстановка свідчить про те, що насильницькі дії не будуть ефективними для виконання завдань, що виконуються, важливим є вміння правильно оцінити обстановку. Причому прикордонник зобов'язаний негайно, в будь-який спосіб доповісти своєму безпосередньому командирі (начальнику), а після прибуття до підрозділу – опрацювати письмовий рапорт, а той зобов'язаний письмово повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування заходів фізичного впливу.

У рапорті мають бути відображені: підстави та обставини застосування заходів фізичного впливу (місце, час, наявність людей на місці події, кількість прикордонників, які застосовували силу), правопорушення, які вчинила особа, ким прийнято рішення або відданий наказ, вид та інтенсивність застосування заходів фізичного впливу, відомості про осіб, щодо яких було застосовано силу, наслідки її застосування, дані про можливих свідків, яку допомогу надано потерпілим.

Дослідниками встановлено, що зміст підготовки фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу обумовлено специфікою їх професійної діяльності. Він охоплює сукупність теоретичних знань, засобів фізичної підготовки, різних форм занять фізичними вправами, що забезпечують високий рівень готовності до застосування заходів фізичного впливу [2, с. 50].

Як справедливо зазначає А. Чудик, головна мета організації вивчення та оволодіння навичками застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу – привчати прикордонників до виконання норм та правил адаптованої поведінки при виконанні професійних обов'язків, вироблення та закріплення у них необхідних знань, умінь та навичок, необхідних в оперативно-службовій діяльності. Важливим при цьому є те, що коли кожна дія перетворюється у звичку діяти безпечно і набуває властивостей автоматичного виконання, можна вважати, що у процесі навчання досягнуто певного результату. Чим більшу кількість законних і, відповідно, адаптованих дій фахівцю вдається зробити автоматичними, тим більше часу у нього залишається для оцінки ситуації, прийняття правильного рішення, що, у свою чергу, може зберегти йому в подальшому здоров'я або навіть життя [2, с. 50].

З огляду на це, фахівці прикордонної служби повинні готувати себе до того, щоб уміти належним чином застосувати засоби фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності.

Мета підготовки до застосування заходів фізичного впливу – забезпечити особисту готовність кожного прикордонника до діяльності

з охорони та оборони державного кордону, до перенесення фізичних, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях.

На підставі аналізу програмно-нормативних документів встановлено, що загальними завданнями застосування заходів фізичного впливу є:

розвиток і постійне вдосконалення фізичних якостей, що сприяють постійній готовності щодо виконання завдання по охороні та обороні державного кордону та в повсякденному житті;

оволодіння навичками із застосування заходів фізичного впливу, використання прийомів рукопашного бою та надання першої медичної допомоги; поліпшення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я і підвищення стійкості організму до дії несприятливих факторів військово-професійної діяльності.

Основним завданням підготовки фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу є:

– навчання техніки прийомів і тактики ведення необхідних дій у різноманітних ситуаціях та виникаючих обставинах;

– розвиток швидкості в діях, витривалості, спритності й сили;

– виховання сміливості та ініціативи, впевненості у своїх силах;

– підвищенню стійкості організму до впливу несприятливих факторів професійної діяльності;

– виховання здібності застосовувати засвоєнні навички у різноманітних складних умовах;

– формування у персоналу патріотизму та відданості справі по охороні та обороні державного кордону.

У процесі занять з застосування заходів фізичного впливу формуються теоретичні знання і організаційно-методичні уміння. Заняття з підготовки до застосування заходів фізичного впливу повинні сприяти підвищенню військово-спеціальної підготовленості, вихованню моральних і психічних якостей персоналу, удосконаленню бойової злагодженості підрозділів, вихованню моральних, етичних, патріотичних і психічних якостей персоналу.

Підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації фахівців прикордонної служби проводиться у навчальних закладах ДПСУ та в інших навчальних закладах [3].

Відомчим вищим військовим навчальним закладом ДПСУ є Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ), де здійснюється підготовка офіцерських кадрів.

Підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації молодшого персоналу – осіб рядового складу, сержантського і старшинського складу – здійснюється у навчальних центрах ДПСУ.

Заняття із застосуванням заходів фізичного впливу організуються і проводяться з урахуванням особливостей їх службового застосування. У цьому контексті заслуговує уваги поняття працездатності як здатності людини виконувати певну роботу, яка визначається рівнем її фізичних і психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я й професійною підготовкою [4]. В. Калниш та О. Груздев вважають, що працездатність – це поєднання можливостей людини, наділеної спеціальними знаннями, навичками,

якостями (в тому числі і фізичними) здійснювати цілеспрямовані дії, формувати процеси мисленевої діяльності [5]. Фізичну працездатність фахівця О.Старчук визначає як стан його потенційної готовності до здійснення військово-професійної діяльності, що формується під впливом системотворчих чинників – стану здоров'я, сформованості фізичної готовності, спрямованості на військово-професійну діяльність тощо [6, с. 20].

Дії з застосування заходів фізичного впливу використовуються у всіх формах фізичної підготовки: навчальні заняття, ранкова фізична зарядка, спортивно-масова робота, фізичне тренування в процесі навчально-бойової діяльності, самостійне (індивідуальне) фізичне тренування і є невід'ємною частиною фізичного виховання фахівців прикордонної служби.

Оскільки підготовка до застосування заходів фізичного впливу є одним із завдань фізичної підготовки фахівців прикордонної служби, для ефективного його розв'язання вправи застосовуються відповідно до їх спрямованості на розвиток фізичних, спеціальних якостей та військово-прикладних рухових навичок. Фізичні якості – це властивості організму, що забезпечують його рухову діяльність. Основними фізичними якостями, необхідними фахівцю прикордонної служби для застосування заходів фізичного впливу вважаємо витривалість, силу, швидкість і спритність. Спеціальні якості – це такі властивості організму, які забезпечують його стійкість до впливу певних несприятливих факторів оперативно-службової діяльності. Основними з них

є стійкість до закачування, перевантаження, кисневого голодування. Щодо військово-прикладних рухових навичок, то ними є доведені до автоматизму практичні дії, що виконуються відповідно до поставлених завдань (навички в пересуванні на лижах, здійсненні марш-кидків, подоланні перешкод, плаванні, рукопашному бою). У цьому контексті нам імпонує наукова позиція про важливість застосування комплексної форми побудови занять [2, с. 27], використання елементів різних ігрових і модельних ситуацій, тобто включення різнохарактерних вправ, що сприяють не тільки розвитку фізичних, але й психічних якостей фахівців прикордонної служби.

Висновки. Отже, основними засобами підготовки до застосування заходів фізичного впливу є комплекс фізичних та морально-психологічних дій які використовуються у різноманітних обставинах та ситуаціях та тісно пов'язані з фізичними вправами.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки фахівців прикордонної служби до застосування заходів фізичного впливу.

Оскільки підготовка до застосування заходів фізичного впливу здійснюється під час фізичної підготовки, перспективу наукових пошуків становить удосконалення методичного забезпечення досліджуваного процесу, а саме характеристика його форм, методів, прийомів, а також детальний аналіз поняття готовності до застосування заходів фізичного впливу як готовності до певного виду (складової) діяльності.

Список літератури:

1. Інструкція про порядок застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та використання заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України Державною прикордонною службою України [Електронний ресурс] : Наказ Адміністрації ДПСУ від 21.10.2003 № 200. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03>.
2. Чудик А.В. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу в процесі оперативно-службової діяльності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / А.В. Чудик. – Хмельницький, 2015. – 223 с.
3. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квітня 2003 року № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – С. 208.
4. ДСТУ 2293-Охорона праці. Терміни та визначення основних понять; Гігієнічна класифікація праці. Гігієнічні нормативи. ГН 3.3.5-3.3.8; 6.6.1-083-2001 р. Видання офіційне. – К., 2001. – 46 с.
5. Кальниш В.В. К вопросу об определении понятий работоспособность и трудоспособность / В.В. Кальниш // Кураїнський журнал з проблем медицини праці. – 2009. – № 1(17). – С. 13-23.
6. Старчук О.О. Методика формування фізичної готовності майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Старчук Олександр Олександрович. – Хмельницький, 2011. – 199 с.

Татарин А.В.

Государственная пограничная служба Украины,
организационный отдел спортивного комитета

ПОДГОТОВКА К ПРИМЕНЕНИЮ СПЕЦИАЛИСТАМИ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ МЕРОПРИЯТИЙ ФИЗИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ

Аннотация

Статья посвящена обоснованию особенностей и средств подготовки к применению мер физического воздействия специалистами пограничной службы. Автор обращает внимание, что меры физического воздействия – это действия пограничника, которые проявляются в применении мышечной силы и механического воздействия на любой орган, часть тела или весь организм правонарушителя без помощи специальных средств и оружия. Целью подготовки к применению мер физического воздействия определено обеспечение личной готовности каждого пограничника в деятельности по охране и обороне государственной границы, к переносу физических, нервно-психических напряжений в экстремальных ситуациях. Основными средствами подготовки к применению мер физического воздействия является комплекс физических и морально-психологических действий используемых в различных обстоятельствах и ситуациях и тесно связанные с физическими упражнениями. Действия по применению мер физического воздействия используются во всех формах физической подготовки: учебные занятия, утренняя физическая зарядка, спортивно-массовая работа, физическая тренировка в процессе учебно-боевой деятельности, самостоятельное (индивидуальное) физическая тренировка и является неотъемлемой частью физического воспитания специалистов пограничной службы.

Ключевые слова: специалисты пограничной службы, меры физического воздействия, оперативно-служебная деятельность, подготовка к применению мер физического воздействия.

Tatarin O.V.

State Border Guard Service of Ukraine,
Organizational Department of the Sports Committee

THE APPLICATION OF THE FACILITIES OF THE BORDER SERVICE OF PHYSICAL INFLUENCING ACTIVITIES

Summary

The article is devoted to the substantiation of features and means of preparation for application of measures of physical influence by experts of the border service. The author points out that measures of physical impact – these are the actions of the border guard, which are manifested in the use of muscular strength and mechanical influence on any body, part of the body or the whole organism of the offender without the help of special means and weapons. The purpose of preparing for the use of measures of physical impact is to ensure the personal readiness of each frontier guard for the activity on the protection and defense of the state border, to the transfer of physical, nervous and mental stresses in extreme situations. The main means of preparation for the use of physical activity measures are the complex of physical and moral-psychological actions that are used in various circumstances and situations and are closely related to physical exercises. Actions on the use of measures of physical impact are used in all forms of physical training: training sessions, morning physical exercise, sports-mass work, physical training in the process of training and combat activities, independent (individual) physical training and are an integral part of the physical education of specialists of the frontier Service.

Keywords: specialists of border service, measures of physical influence, operative-service activity, preparation for application of measures of physical influence.